ФАРМАЦЕВТИЧНИ ГРИЖИ ПРИ ПАЦИЕНТИ, СТРАДАЩИ ОТ НАРУШЕНИЯ В ПЛЪТНОСТТА И СТРУКТУРАТА НА КОСТИТЕ (ОСТЕОПОРОЗА)

Гюлджан Исмаилова¹, Стела Стефанова¹, Антоанета Цветкова²

¹студенти, специалност „Помощник-фармацевт“, Медицински колеж – Варна,

Медицински университет – Варна

²УС „Помощник фармацевт“, Медицински колеж – Варна,

Медицински университет – Варна

PHARMACEUTICAL CARE FOR PATIENTS SUFFERING FROM DISORDERS IN THE DENSITY AND STRUCTURE OF BONES-OSTEOPOROSIS

Gyuldzhan Ismailova¹, Stela Stefanova¹, Antoaneta Cvetkova²

¹students, TRS „Assistant pharmacist“, Medical College of Varna,

Medical University – Varna

²TRS „Assistant pharmacist“, Medical College of Varna,

Medical University – Varna

РЕЗЮМЕ

Според данни на СЗО (от 1994 г.) „остеопорозата е прогресивно системно заболяване по костния скелет, което се характеризира с понижена маса и микроархитектоника на костта, водещи до повишена чупливост на костите и повишен риск от фрактури“. У нас общо 800 000 българки са с повишен риск за развитие на остеопороза. За намаляване на риска от възникване на остеопороза в зряла възраст е необходимо профилактиката да започне от рано. Фармацевтите могат да допринесат за тази цел чрез проследяване на изградената от лекаря профилактична програма, която включва правилно хранене и редовна физическа активност, които заедно с лекарствената терапия са индивидуални за всеки пациент. Въз основа на лекарствената терапия пациентът ще получи правилното лекарство за заболяването в най-ефективната дозировка, като по този начин се преследва намаляване на риска от поява на нежелани лекарствени реакции. Много е важно фармацевтът да има поглед върху всички приемани от пациента лекарства, с цел откриване и предпазване от евентуални лекарство-свързани проблеми.

Целта на настоящата статия е да се представи ролята на фармацевта и необходимите

ABSTRACT

According to information by WHO (from 1994) “Osteoporosis is a progressive systemic disease of the skeleton that is characterized by reduced mass and bone microarchitectonic, leading to increased bone fragility and increased risk of fracture.” In our country a total of 800 000 Bulgarian women are at increased risk for osteoporosis. To reduce the risk of osteoporosis in adulthood prevention should start early. Pharmacists can contribute to this objective by tracking the established physician prevention program that includes healthy nutrition and regular physical activity. Together with the drug therapy, they are individual for each patient. On the grounds of the drug therapy the patient receives the correct drug for disease at the most effective dosage, thereby pursuing the reduction of the risk of adverse reactions. It is very important for the pharmacist to have an overview of all medications taken by patient in order to detect and prevent any drug-related problems.

The aim of this article is to present the role of the pharmacist and the necessary pharmaceutical care for prevention and treatment of osteoporosis.

Resources from international and Bulgarian literature have been studied for the problem at hand. Different therapeutic regimens for the treatment of oste-

фармацевтични грижи при профилактика и лечение на остеопороза.

Проучени са литературни източници от световната и българска литература по разглеждания проблем. Представени са различни терапевтични схеми за лечение на остеопороза, прилагани в аптеки на територията на град Варна при провеждани от нас учебни практики в тях.

Ключови думи: *фармацевтични грижи, остеопороза, Световна здравна организация, нежелани лекарствени реакции*

ВЪВЕДЕНИЕ

От голямо значение, не само за остеопорозата, но и за всички други заболявания, е отпускането на подходящи и икономически изгодни лекарствени продукти, проследяването на безопасно лечение и нежелани лекарствени реакции (НЛР).

СЗО дефинира НЛР като “всеки вреден и неочакван ефект на лекарствен продукт, но приеман в дози използвани нормално при човека за профилактика, диагноза, или терапия на заболяване или за модифициране на физиологична функция“ (1).

Всеки пациент е индивидуален. Много важен момент в лечението му е пълното проследяване на терапията и съдействие от негова страна. За да се постигне желаният терапевтичен ефект, е необходимо да има комуникация между лекар – фармацевт – пациент.

Резултати от проучване сред пациенти, потребители на ОТС, сочат, че изборът им се повлиява преди всичко от мнението на фармацевта в аптеката – 33.72% се доверяват на неговата преценка при покупка на лекарства без рецепта. Вторият по значимост фактор за информираност е интернет – 31.40% от анкетираните намират необходимата им информация при закупуване на ОТС в световната мрежа. С оглед тенденциите при проникването на информационните технологии в бита може да се очаква, че този източник на информация ще изпревари по популярност консултацията с фармацевта (2).

Все по-често фармацевтите в аптеките стават основен източник на информация и дават съвети на своите пациенти. Те са най-достъпните и квалифицирани медицински специалисти, които могат да съдействат в лечението и профилактиката на заболяванията и да допринесат за подобряването на общественото здраве и здравната култура на пациентите. За да изпълняват дей-

ността си качествено, е необходимо постоянно да усъвършенстват познанията и уменията си. При отпускане на ОТС лекарства в аптеката голяма част от отговорността за здравето на пациентите е пренасочена към фармацевтите и изпълняваната от тях фармацевтична грижа (3).

ДИСКУСИЯ

У нас общо 800 000 българки са с повишен риск за развитие на остеопороза. За намаляване на риска от възникване на остеопороза в зряла възраст е необходимо профилактиката да започне от рано. Фармацевтите могат да допринесат за тази цел чрез проследяване на изградената от лекаря профилактична програма, която включва правилно хранене и редовна физическа активност, които заедно с лекарствената терапия са индивидуални за всеки пациент. Въз основа на лекарствената терапия пациентът ще получи правилното лекарство за заболяването в най-ефективната дозировка, като по този начин се преследва намаляване на риска от поява на нежелани лекарствени реакции. Важно е фармацевтът да има поглед върху всички приемани от пациента лекарства, с цел откриване и предпазване от евентуални лекарство-свързани проблеми.

Грижите за костите са необходими през всички възрастови периоди. Никога не е твърде рано или твърде късно да започне процес на заздравяване на костите. Основните предпазни мерки са балансирана здравословна диета, оптимален двигателен режим, здравословен начин на живот без тютюнопушене и злоупотреба с алкохол. Важно значение:

- за децата и юношите - да изградят максимално здрави кости; най-добрият момент за профилактика е юношеството, когато става натрупването на костна маса;

- за хората в зряла възраст - да поддържат нормална костна плътност и здравина;
- за възрастните - да забавят загубата на костна маса.

Подобряването на качеството на живот на възрастните хора може да се постигне с ранната диагностика на заболяването, адекватното лечение и предпазване от падане и фрактури. Както за профилактика, така и за лечението на остеопорозата като средство на избор се считат лекарствата от групата на бифосфонатите. Най-използваните и успешни препарати от тази група в световен мащаб са „Актонел“, „Бонвива“ и „Фосамакс“. Различават се по честотата на прием, като „Бонвива“ се приема веднъж месечно. От изключително голямо значение е фармацевтът да обясни точно начина на приложение на бифосфонатите, за да се минимизират рисковете от усложнения и появата на нежелани лекарствени реакции.

Съществуват различни хранителни добавки, които повлияват състоянието на пациенти с остеопороза. Едно от тях е „Proenzi Rapid +“. Съдържа комбинация от субстанции за поддържане на ставите. Глюкозамин сулфат, хондроитин сулфат са основните структурни компоненти на ставния хрущял, костите, ставните връзки и сухожилията, необходими за тяхната правилна функция и структура. Босвелинът е натурален екстракт от тамяновото дърво *Boswellia serrata* и спомага за поддържането на здравето и гъвкавостта на ставите. В комбинация с глюкозамин и хондроитин той допринася за нормалната ставна подвижност. „Proenzi Rapid+“ допринася за нормалното функциониране на цялата опорно-двигателна система.

„Flex code“ представлява комбинация от глюкозамин сулфат, хондроитин сулфат и хиалуронова киселина. Това е високоефективен продукт за опорно-двигателния апарат. Продуктът успешно комбинира качествата на течната форма, която осигурява оптимална усвояемост, високи дневни дози на основните съставки и най-съществено предимство е наличието на нискомолекулната хиалуронова киселина, разработена специално под течна форма за орален прием. Благоприятно повлиява функциите на опорно-двигателния апарат и ставите. Подходящ е при битови и спортни травми, изкълчвания, навяхвания и в комбинация с лекарствени продукти, използвани за лечение на остеопороза.

Други хранителни добавки, използвани за комбинирано лечение на остеопороза, са калций с витамин D, Stabiflex, Renovax, Profleksion.

Фармацевтът е посредник между лекар и пациент. Неговата роля не е само това да предаде изписаното лекарство на пациента. Отпускането на лекарства е професионална дейност, при която фармацевтите допълват фармакотерапията с информация за лекарството като странични ефекти, нежелани реакции, фармакологично действие, инструкции за прием, проверка за взаимодействия лекарство-лекарство и лекарство-пациент. Това допринася за оптимизиране на ползите от терапията за пациента (4).

Фармацевтичната грижа се определя като „отговорно осигуряване на лекарствена терапия с цел постигане на желаните резултати за пациента, които да подобрят качеството му на живот“ (5).

Резултати от проучване сред пациенти сочат, че изборът им на ОТС се повлиява преди всичко от мнението на фармацевта в аптеката (6).

Много е важно фармацевтът да има поглед върху всички приемани от пациента лекарства с цел откриване и предпазване от евентуални лекарство-свързани проблеми. Активното участие на фармацевтите в самостоятелните грижи означава повишени изисквания към професията и по-голяма отговорност към пациентите (7).

Фармацевтът вече не е само източник на информация за лекарства и тяхното отпускане, а също така член на интердисциплинарния екип, участващ в предоставянето на първични грижи. Фармацевтичните грижи са новата професионална насоченост на фармацевтите, която съдейства за провеждането на по-ефективно лечение и подобряване качеството на живот на болните. Тя няма за цел за измести ролята на лекарите или на другите здравни специалисти, а да посрещне нуждите на пациентите. Като най-достъпни здравни специалисти и посредници между лекарите и пациентите, нарастват очакванията към фармацевтите за опазване здравето на пациентите при самолечение и превенция на усложнения (8).

Нарастващото предлагане и широката употреба на лекарства, отпускани без лекарско предписание, наричани ОТС (Over the Counter – над гишето), позволяват на пациентите самостоятелно лечение. Но както всички други лекарства, така и ОТС продуктите изискват консултация със специалистите в аптеката, тъй като има редица рискови фактори за пациентите: непознаване на лекарствата, вероятност за неправилно поставяне на самодиагноза, вероятност от прикриване на симптомите, неправилно разчитане и неразбиране на листовката, неправилна преценка

на дозата и интервала между приемите и други. Това доказва, че ролята на фармацевта е от значение за правилното приемане на лекарствата по лекарско предписание и хранителните добавки, които допринасят за подобряване здравето на пациента.

Фармацевтичните грижи се появяват в резултат на повишената употреба на лекарства, богатото разнообразие от индустриално произведени лекарствени продукти (много от тях със статут на ОТС), многобройните сведения за лекарство-свързани проблеми и съответната нужда от специалист, който да подпомага пациента за правилното им приложение и да информира за възможните нежелани лекарствени реакции (НЛР) и взаимодействия, които могат да настъпят (9).

Според изследване, проведено сред фармацевти в гр. Варна, рекламата като източник на информация за ОТС лекарства е фактор с ключово значение върху решението на пациента да се самолечува. Категоричността в силата на рекламата при избора на потребителя според мнението на фармацевтите е обезпокояваща, защото лекарството като стока изисква консултация със специалист, за да се гарантира адекватност на избора. Оказвайки фармацевтични грижи, фармацевтът трябва да оцени нуждите на болния от лекарствена терапия, да консултира и проследи правилното самолечение и при липса на терапевтичен резултат да насочи към консултация с лекар. При отпускане на ОТС лекарства в аптеката голяма част от отговорността за здравето на пациентите е пренасочена към фармацевтите и изпълняваната от тях фармацевтичната грижа (10).

Въпреки че лекарствата, получили разрешение за употреба, удовлетворяват изискванията за качество, безопасност и ефикасност, те са такива само при условие че се прилагат на правилния пациент в правилното време, с правилната продължителност, при спазване на изискванията в разрешението за употреба. От друга страна, някои от лекарствата са безопасни и ефикасни само ако са коректно прилагани; други лекарства могат да бъдат неефективни при самолечение или да усложнят състоянието, ако пациентът не бъде посъветван от фармацевта да следи развитието на симптомите и да се обърне към лекар.

Фармацевтите трябва да използват своя потенциал и като сътрудници на лекарите в грижата за пациента активно да участват и подкрепят ефективната индивидуална грижа при лечение с ОТС.

При едновременно приемане на бифосфонати с храни и/или лекарства, съдържащи Ca^{2+} ,

Fe^{2+} , Al^{3+} или Mg^{2+} , се образуват нерезорбируеми комплекси, намаляващи оралната бионаличност на бифосфонатите. Това може да се предотврати, ако интервалът между приемите е поне 3 h. Други НЛР на бифосфонатите са: епигастралгии, язви на хранопровода, еритем, кожни обриви, миалгия, по-рядко – запек или диария, метеоризъм, дисфагия, главоболие, увреждания на очите (много рядко – глаукома, ослепяване, макулна дегенерация). За предотвратяване на езофагеални разязвявания е необходимо при орално приложение бифосфонатите да се приемат с 250 ml вода сутрин 30-60 min преди закуска. След приема пациентът трябва да остане в изправено или седнало положение в продължение на 30 min.

Като най-достъпния здравен специалист фармацевтът е този, който носи отговорността да информира пациента за възможните НЛР и взаимодействия от приложението на бифосфонати в комбинация с хранителни добавки и по възможност да предотврати лекарство-свързаните проблеми. При отпускане на ОТС продукти или лекарства по лекарско предписание фармацевтът трябва да предостави информация относно действието на изписаните лекарства, като се акцентира на необходимостта от стриктно спазване на посочения режим на прием и продължителност на лечение за постигане на дългосрочен контрол на състоянието.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Фармацевтът не трябва да се намесва в предписаната от лекаря терапия, а да се стреми да подпомогне пациента при лечението на остеопороза, като отпуска подходящи ОТС продукти и съдейства за правилната им употребата в случаите, при които може да бъде постигнат контрол. При липса на терапевтичен ефект да насочи пациента към консултация с лекар. Основна цел е сътрудничество между пациент, фармацевт и лекар да постигне по-добра профилактика и контрол на заболяването.

Контролът над лечението от страна на фармацевта значително намалява рисковете от неинформиран и безразборен прием на лекарствени продукти. Голяма част от отговорността за здравето на пациентите е пренасочена към фармацевтите и изпълняваната от тях фармацевтична грижа.

Грижата на фармацевтите е от съществено значение за общественото здраве. Съвременните фармацевти имат голямо отношение в отпускането на лекарства и проследяването на лечението

на своите пациенти. Те са консултанти и ролята им е да осигурят безопасна лекарствена употреба. Повишаването качеството на живот на пациенти с остеопороза или други заболявания е една от основните задачи на фармацевтичните грижи. Важно е пациентите да се чувстват спокойни за своето здраве, а това може да се постигне с отговорна работа и загриженост към здравето на обществото от страна на фармацевта. Доказателство за добра фармацевтична грижа са подобреното здраве на пациентите и тяхното доверие.

community pharmacies, Pharmacy education, June 2006, Vol 6 (2)

9. http://www.who.int/medicines/areas/quality_safety/safety_efficacy/advdrugreactions/en
10. Pharmaceutical Group of European Union 2012 www.pgeu.eu

ЛИТЕРАТУРА

1. Тодорова, А. Фармацевтични грижи. Варна, МУ-Варна, 2016, 124 с. ISBN: 978-619-7137-97-2.
2. Тодорова, А., Цветкова, А. Икономическа среда и поведение на пациента/потребител на фармацевтичния пазар // Варненски медицински форум, 2015, т.4, бр. 1.
3. Тодорова, А., А. Цветкова, Д. Александрова, Д. Димитров. Самолечението в интерес на потребителя // Варненски медицински форум, 2013, т. 2(3), с. 141-145.
4. Ролята на фармацевтичните грижи при самолечението и употребата на лекарства без рецепта – Валентина Петкова, Антоанета Антонова, Златка Димитрова, Катедра "Организация и икономика на фармацията", Фармацевтичен факултет, МУ-София
5. A. Todorova, A. Tsvetkova, D.Dimitrov, Allergic Rhinitis and Its Impact on Asthma-ARIA. Control and Prevention of Respiratory Allergies in Pharmacy Practice. Scripta Scientifica Pharmaceutica. MU-Varna, vol. 2, 2014.
6. Antoaneta Tsvetkova, Anna Todorova, Valentina Petkova, The Role of Pharmacist As an Advisor on Responsible Self-Medication: A Survey -World Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences Sjif., Volume 3, Issue 11, 325-335. Research Article ISSN 2278 – 4357
7. Hepler C.D., Strand D.M., Opportunities and responsibilities in pharmaceutical care, Am J Hosp Pharm, 1990, 47:533-50.
8. V. Petkova, St. Georgiev, Zl. Dimitrova, M. Radivoeva: Implementation of pharmaceutical care knowledge in Bulgarian

Адрес за кореспонденция:

Гюлджан Исмаилова
студент, специалност „Помощник-фармацевт“
Медицински колеж – Варна,
Медицински университет – Варна
e-mail: isn12isn@abv.bg